

Co vlastně chceme, když chceme mír?

Ladislav Hejdánek

in: Svazky pro dialog, 1983, n. 15, p. 13–26

Translations into other languages:

[What do we actually want when we want peace?](#)

in: Svazky pro dialog, 1983, č. 15, str. 13–26 (samizdat)

překlady do jiných jazyků:

[What do we actually want when we want peace?](#)

◆ článek, česky, vznik: únor 1983

◆ article, Czech, origin: únor 1983

Co vlastně chceme, když chceme mír?

Ladislav Hejdánek

in: Svazky pro dialog, 1983, n. 15, p. 13–26

Translations into other languages:

[What do we actually want when we want peace?](#)

in: Svazky pro dialog, 1983, č. 15, str. 13–26 (samizdat)

překlady do jiných jazyků:

[What do we actually want when we want peace?](#)

◆ článek, česky, vznik: únor 1983

◆ article, Czech, origin: únor 1983

Co vlastně chceme, když chceme mír? [1983]

... Pax enim non belli privatio, sed virtus est, quae ex animi fortitudine oritur: est namque obsequium (...) constans voluntas id exequendi, quod ex communi Civitatis decreto fieri debet. Illa praeterea Civitas, cuius pax a subditorum inertia pendet, qui scilicet veluti pecora ducuntur, ut tantum servire discant, rectius solitudo, quam Civitas dici potest.

B. de Spinoza, *Tractatus politicus* V, 4

(Překlad Josefa Hruši z r. 1939: „... Mír totiž není stav bezválečný, nýbrž ctnost vznikající z duševní statečnosti. Poslušnost je totiž (...) stálá vůle konati to, co se má dít podle obecného usnesení státu. Kromě toho stát, jehož mír závisí na nečinnosti poddaných, kteří se dají vésti jako dobytek, aby se učili jen otročiti, větším právem se nazývá poušť než stát.“ *Rozprava politická*, Praha 1939, str. 29–30.)

... Sed si servitium, barbaries et solitudo pax appellanda sit, nihil hominibus pace miserius. Plures sane, et acerbiores contentiones inter parentes, et liberos, quam inter dominos, et servos moveri solent, nec tamen Oeconomiae interest Ius paternum in dominium mutare, et liberos perinde, ac servos habere. Servitutis igitur, non pacis, interest omnem potestatem ad unum transferre: nam pax, ut iam diximus, non xxx belli privatione, sed in animorum unione, sive concordia consistit.

B. de Spinoza, *Tractatus politicus* VI, 4

(Překlad Josefa Hruši z r. 1939: „... Ale máme-li mírem nazývati otroctví, barbarství a samotu, je takový mír lidem velmi ubohý. Vždyť mezi rodiči a dětmi povstává více rozbrojů, a trpčích rozbrojů, než bývá mezi pány a otroky, a přece domácí hospodářství nevyžaduje, aby právo otcovské bylo změněno v panství. Ani aby se s dětmi nakládalo jako s otroky. Otroctví tedy, ale nikoli míru na tom záleží, aby veškerá moc byla svěřena jedinému muži; neboť mír, jak už jsme řekli, nezáleží v stavu neválečném, nýbrž v sjednocení srdcí neboli ve svornosti.“ Tamtéž, s. 32.)

Spinoza, pozoruhodný, ale po mnoha stránkách scestný filosof, si přes všechny podivnosti svého myšlení zachoval dodnes značnou aktuálnost především jako myslitel politický. Je příznačné, že právě muž, který měl ještě v živém povědomí utrpení své rodiny, svých předků a rodáků, které vyvěralo z politické a náboženské represe, jež donutila jeho rodinu stejně jako mnoho rodin jiných k emigraci, vyjadřuje velmi výrazným způsobem dvojznačnost skutečnosti „míru“, jakož i dvojznačnost lidského vztahu k této skutečnosti. Podle Spinozy není nic ubožejšího než „mír“, který není leč zotročením, barbarstvím a netečností těch, kteří byli podrobeni. Je proto zapotřebí rozlišovat mír ubohý od míru pravého, skutečného. Když dnes účastníci mírových výzev a manifestací zdůrazňují, že žijeme v nové situaci, kdy zachování míru se stalo podmínkou přežití lidstva (což ovšem v této všeobecnosti je zajisté pravda), dostávají se vnitřně na scestí ve svých úvahách o tom, že každý mír (tedy i onen Spinozův „ubohý mír“) je lepší než válka. Logická chyba (těch, kteří si jí nejsou vědomi), a přímo sofisma (těch, kteří toho užívají jako propagandistického triku) spočívá v tom, že tu je zamlčena, a dokonce zamlouvána budoucnost. Mluví se o míru – a neříká se, k čemu takový mír vede. Je tu totiž okolnost, která má pro nás všechny, ba pro celé lidstvo základní důležitost:

„ubohý mír“, falešný mír, zdánlivý mír vede k válce. Chceš-li válku, připravuj falešný, ubohý mír, můžeme opravit staré heslo.

Spinoza je jako žid hluboce zakotven ve starých židovských tradicích. Odtud také onen důraz na dvojznačnost míru. Skeptický pisatel knihy *Kazatel* ví o důležitosti časového, dějinného kontextu: „Všeliká věc má jistý čas, a každé předsevzetí pod nebem svou chvíli.“ (3,1) A v tom smyslu je také „čas milování a čas nenávidění, čas boje a čas pokoje“ (3,8). V knize *Příslaví* najdeme formulaci, že „pokoj hloupých zmorduje je“ (1,32); a prorok Jeremiáš se obrací na předáky svého lidu se sžíravou kritikou: „... od proroka až do kněze všichni napořád provodí faleš. A hojí potření dcery lidu mého povrchu, říkajíce: Pokoj, pokoj, ježto není žádného pokoje“ (6,13–14). Někteří křesťané neváhají ustavičně skloňovat slovo mír ve všech pádech a jezdit za tím cílem po konferencích a kongresech, a zapomínají (anebo nechťejí vědět), že sám Ježíš dobře znal problematičnost všeho povídání o míru: „Což se domníváte, že bych přišel pokoj uvést na zemi? Nikoli, pravím vám, ale rozdělení.“ (Lk 12,51; podobně Mt 10, 34–35: „Nedomnívejte se, že bych přišel pokoj dáti na zemi. Nepřišel jsem, abych pokoj uvedl, ale meč. Přišel jsem zajisté, abych rozdělil člověka...“). Najdeme dokonce tak příkrou formulaci, která zaráží: „Oheň přišel jsem pustiti na zemi, a co chci, jestliže již hoří?“ (Lk 12,49). Ze všeho je zřejmé, že přes vysoké oceňování pokoje a míru je tu stále vyostřené povědomí toho, že mír není tím nejdůležitějším, že tu jsou vyšší kritéria a významnější hodnoty a že nemůže být jednoznačně a samozřejmě ospravedlněn každý mír, zejména pak nikoliv mír za každou cenu. Paralelně s tím jde i povědomí, že ani zachovat život není a nesmí být tím posledním, o č člověku jde: „Kdož by koli hledal duši svou zachovati, ztratí ji...“ (Lk 17,33).

Ale co to je tedy pravý, skutečný mír? Z čeho povstává? Jak jej lze získat? I tady má stará izraelská tradice jasnou odpověď: Tím prvním je soud a spravedlnost. „I bude na poušti soud bydleti, a spravedlnost na poli úrodném přebývat. A zjeví se skutek spravedlnosti, pokoj; ovoce, pravím, spravedlnosti, pokoj a bezpečnost až na věky.“ (Iz 32,16–17) Je jen jediná cesta ke skutečnému, pravému míru, tj. k míru, který vede k míru (a proto znamená pokoj a bezpečnost až na věky), a ne k nějakému falešnému, ubohému míru, který vede k válce (ve všech jejích podobách), který je proto jen něčím efemérním a v podstatě jen iluzí míru. Po mém soudu odpovídá toto stanovisko přesně tomu, co může a musí říkat i dělat každý, kdo trvá na dodržování zákonů a na rovnosti všech občanů před zákonem a kdo za druhé trvá na respektování lidských i občanských práv každého člověka a občana – a to znamená také každý, kdo svým podpisem potvrdil svůj souhlas se základním prohlášením Charty 77. Nejsme a nemůžeme být pro jakýkoliv mír, nýbrž jen pro mír, který je založen na spravedlnosti. Otázka míru je především otázka spravedlnosti. Kde není spravedlnosti, tam není žádného míru, ale připravuje se válka. Mýlí se ten, kdo se domnívá, že se vyhne válce, když dosáhne ubohého míru; a když pro takový ubohý, falešný mír demonstruje na velkých shromážděních a když řeční, aby přesvědčil co nejvíc lidí, že takový falešný, ubohý mír je třeba prosadit, protože je lepší než nic, lepší než žádný mír, pak se stává svůdcem lidí. Neboť takový mír není lepší než válka, nýbrž se rovná válce, protože k ní přímou cestou vede. A vede k ní dokonce rychleji než jakýkoliv válečný plán, protože proti válečným plánům mohou lidé protestovat, ale kdo se odváží protestovat proti míru, byť falešnému? Mír se stal pro mnohé lidi kouzelnou formulkou, ba zaklínadlem; vzývajíce mír, věří lidé, že zažehnají válku. Kdo najde dost odvahy, aby jim řekl, že tato oslepenost právě nahrává přípravám na válku? Kdo se vystaví obviněním, že je válečný štvác? A kdo najde dostatečný kritický odstup, aby v pravém světle uviděl, že mír,

o kterém všichni mluví a v který všichni skládají naději, je falešný, ubohý mír, který vede k válce?

To samozřejmě nemá být žádné zpochybňování míru, skutečného, pravého míru, ale pouze důrazné připomenutí, že žijeme ve světě, kde je věcí velmi nesnadnou a vysoce náročnou odlišit skutečné hodnoty od pahodnot a anti-hodnot, které je pouze navenek napodobují, parazitují na jejich dobré pověsti a získávají půdu a pozice tím, že předstírají něco, čím nejsou. A proto je nejen zcela věcná ona otázka, která stojí v čele našeho uvažování, ale je také svrchovaně potřebná a nanejvýš nutná, máme-li se dnes orientovat v záležitosti politicky tak významné a stále víc exponované, jako je věc míru na této planetě. Přesněji vzato, jde o dvojí zaměřenost kritické interpretace, usilující o objasnění povahy mírových aktivit. Na jedné straně je důležité analyzovat skutečné subjektivní záměry těch, kdo volají po míru. Bez ohledu na to, zda jsme měli, či neměli čelit nacistické výzvě ozbrojenou silou, je zcela jasné, že zcela jiný charakter by měla výzva českého politika, volajícího před Mnichovem po mírovém urovnání sporů a napětí mezi českým národem a domácími Němci, ale i hitlerovským Německem, než výzva nějakého německého politicky významného spisovatele, aby se přestalo s politickými provokacemi v českém pohraničí a s válečnými přípravami a vojenskými pohrůzkami na adresu Československa. V té době by oba byli většinou svých spoluobčanů zrádovány, ovšem nepochybně s oprávněností podstatně rozdílnou. Motivy volání po míru by tu v obou případech byly nutně odlišné.

Odlišnost by však v takovém případě nebyla omezena jen na subjektivní motivy, ale týkala by se také pronikavě rozdílné společenské a politické situace v obou zemích, zvláště však velmi různého pojetí, hodnocení a také reálného vztahu k tzv. „objektivní“ dějinné chvíli a „reálnému“ rozložení sil jak uvnitř zemí stojících před konfrontací, tak v Evropě a ve světě. Vedle posuzování skutečných, ale subjektivních motivů usilování o mír je nutno vzít ohled na skutečnou politickou situaci, ve vztahu k níž se může i neupřímnější mírová aktivita ukázat jako neinformovaná, špatně orientovaná a naivní, a naproti tomu střízlivé, realistické, ba dokonce cynické vidění věcí se může ve správné analýze a potom i s dějinným odstupem jevit jako správné nebo alespoň relativně nejsprávnější. Často vzpomínám na případ českého novináře, který se naprosto konformoval s německým okupačním režimem za války a byl potom odsouzen a popraven. Měl jsem možnost se poněkud seznámit (přes rodinné příslušníky) s jeho motivy a s jeho viděním situace, které jej přivedly až na popraviště. Počítal s tím, že Německo válku vyhraje a že je třeba učinit vše pro to, aby národ tuto katastrofu přežil. Historici samozřejmě odmítnou všechna „kdyby“, ale je všeobecně známo, že nechybělo mnoho k tomu, aby to bylo ještě v průběhu války právě nacistické Německo, které by jako první užilo atomové bomby, a tím rozhodlo výsledek světové konflagrace. Český novinář-kolaborant by v takovém případě nejenom asi nebyl popraven, ale byl by i s odstupem času jinak posuzován. Morální složka jeho motivace by nepochybně zůstala v mnohém směru stejná, ale jeho motivy politického charakteru by byly v rozsáhlé míře ospravedlněny.

Provokativnost naposledy uvedeného příkladu byla záměrná. Jde-li vskutku o smrtelnou hrozbu pro celé lidstvo anebo alespoň pro celé národy, pak se musíme zbavit všech předsudků, kliše a navyklých schémat a podívat se kriticky pod kůži každému převleku. Tam, kde jde o pravý, skutečný mír, tam nepomůže žádná agitace, ale pouze střízlivé, přesné a všestranně odpovědné myšlení, jež nezjednodušuje skutečnost a nechce ji vidět ani líčit černobíle. Naznačme si proto alespoň na vybraných příkladech a ve vědomé neúplnosti některé aspekty

otázky míru, jak se dnes klade v konkrétních historických podmínkách a v kontextech světové politiky, ale také ve spojitosti s rozmanitými vnitřními stránkami života jednotlivých společností a národů.

Současné mírové úsilí se zvláště intenzivně soustřeďuje na otázky jaderného odzbrojení. Je to jistě pochopitelné, protože právě jaderné zbraně ohrožují milionové masy lidí, a to nejenom v okamžiku použití, ale ještě po dlouhá následující desetiletí v důsledku radioaktivního zaměření celého životního prostředí rozsáhlých částí zemského povrchu. Ale přesto je tento důraz hluboce problematický: znamená to, že se svět má vrátit ke starým prostředkům válčení, které nebyly „tak nelidské“? Jde pouze nebo alespoň na prvním místě o odpor k určitým formám válčení, a nikoliv ke všemu válčení vůbec? Je možno brát vážně úsilí o mír, kterému nejde o odhalení a odstranění skutečných příčin vzniku válek, ale jakési moderování jejich forem a jejich průběhu?

Ačkoliv přesné údaje jsou přísně utajovány a ačkoliv proto může jít jen o hrubé odhady, lze mít za to, že více než z 90 % jsou lidé a veškeré živé bytosti na této planetě ohroženy jadernými zbraněmi, jež byly vyrobeny a jež jsou připraveny k použití v obou vojensky nejmočnějších státech světa, totiž v USA a SSSR. Přestože do tzv. jaderného klubu náleží ještě několik dalších zemí a přestože některé jiné země se pokoušejí si dnes do tohoto „klubu“ otevřít přístup, zůstává jejich význam přinejmenším v současné chvíli okrajový až zanedbatelný. V důsledku toho na sebe musely obě supervelmoci vzít odpovědnost za vývoj světové politické situace. V praxi to vypadá tak, že si v jistém rámci rozdělily své zájmové sféry a že se toto rozdělení zájmových sfér pokoušejí dovést do stále vzdálenějších důsledků a v podstatě je aplikovat na celý svět. Pozitivní stránkou této skutečnosti je okolnost, že už téměř čtyři desetiletí neměl žádný místní válečný konflikt šanci přerůst v nějakou velkou či přímo světovou konflagraci, ačkoliv šlo nejednou o ohniska v nejvíc neuralgických částech světa. Negativní stránkou je velmocenská, hegemonistická uzurpace práv zařizovat záležitosti ve vlastních sférách vlivu bez ohledu na přání a politickou vůli obyvatel, tudíž leckdy i flagrantním porušováním suverenity jiných států, intervencemi vojenskými i nejrůznějšími jinými anebo hrozbou takových intervencí. Dochází to tak daleko, že supervelmoci jednají dokonce se svými spojenci jako s vazaly anebo jako s nesvéprávními, politicky nedospělými svěřenci. Je třeba vzít vážně a se vsí otevřeností přiznat, že úsilí o zabezpečení míru, které by chtělo otázky míru oddělovat od otázek této stránky uspořádání světové politické situace, znamená pouze záměrné nebo nechtěné odvádění pozornosti lidí od věci podstatné (pro mír podstatné). Chtít dnes zajistit světový mír znamená z více než 90 procent chtít zajistit mírovou koexistenci dvou supervelmocí (k nimž v budoucnosti s největší pravděpodobností přibudou ještě některé další). Ale jak by měla tato mírová koexistence vypadat, aby to byl skutečný, pravý mír také pro ostatní svět? Má snad světový mír znamenat rozdělení světa na dvě části, z nichž v jedné bude zaveden „mír“ v podobě pax americana a v druhé v podobě pax sovietica? Vždyť víme, jakých forem tyto dva „míry“ mohou nabýt: na jedné straně Jižní Korea, Filipíny, Salvador, na druhé třeba Československo, Afghánistán, Polsko (a další na obou stranách).

Velmi úspěšně se v posledních letech prosazuje (v Evropě) myšlenka jaderného, nebo dokonce všeobecného odzbrojení Evropy, jakési rozšíření a radikalizování kdysi diskutovaného a průběhem událostí zasutého Rapackého plánu. Co však znamená v současné situaci hegemonie dvou supervelmocí odzbrojená Evropa? Jednak posílení hegemonie supervelmocí, jednak zvýšený tlak supervelmocí na ostatní části světa, neboť by vedla

k uvolnění vojenských prostředků z Evropy a k jejich přesunu jinde (v tom smyslu jeví nejenom Číňané, ale už také Japonci zvýšenou nervozitu). Odzbrojení Evropy by vedlo k tomu, že se Evropa dává všanc a že se vzdává svébytnosti ve vztahu k USA a SSSR a že zároveň přesouvá ohrožení na bedra jiných geopoliticky významných oblastí. To by však bylo řešení nejen evropsky soukromé (tedy ve vztahu k celosvětové situaci neodpovědné), ale také pro samotnou Evropu katastrofální. Dříve nebo později by vedlo buď k trvalé fixaci rozdělení Evropy, anebo k převládání jedné ze supervelmocí a stržení celé Evropy do mocenské sféry jediné (geopoliticky nejpravděpodobněji sovětské). Můžeme se však spoléhat, že právě tohle by byla ta nejlepší a nejspolehlivější cesta k míru? Buď je na obě supervelmoci spolehnutí, že zabrání i do budoucna světové konflagraci, a pak není zapotřebí žádných masových demonstrací pro mír. Anebo na ně spolehnutí možné není, a pak je tu otázka, proč se domnívat, že odzbrojení Evropy by znamenalo spíše krok k míru než krok k válce?

Vedle světově politických aspektů otázky míru jsou tu však také aspekty „vnitřní“, tj. vnitrosociální. Mír nikdy nebyl a ani dnes není záležitostí vztahů mezi státy, ale vždycky také mezi vládami a občanstvem (resp. obyvatelstvem). Vnitřní sociální rozpory a napětí představují významné kořeny konfliktů válečných. Na jedné straně bývá válečný konflikt oblíbeným „ventilem“ vnitrosociálních potíží (hospodářská krize po první světové válce, hospodářský úpadek poraženého Německa a společenské obtíže s tím spojené byly jednou z nejdůležitějších příčin orientace hitlerovské „třetí říše“ na válku). Na druhé straně se vnitrosociální napětí může stát signálem pro útok zvenčí, neboť představuje vážné oslabení obranyschopnosti země (nacisté v plné míře využívali oslabenosti Československa vnitřními nacionálními spory, které intenzivně pomáhali zvenčí rozdmýchat). Dosavadní zkušenosti mohou poučit každého, kdo se poučit nechá, že zachování míru daleko více než na množství a typu vyrobených a k použití připravených zbraní záleží na vnitřní situaci zemí, které těmito zbraněmi disponují. Vnitřně konsolidované státy války obvykle nezačínají. Jak už bylo řečeno, mír je ovocem spravedlnosti. Každý stát, v němž vnitřní „pořádky“ jsou založeny na porušování spravedlnosti a práva, představuje tím větší nebezpečí pro mír, čím je sám větší a mocnější a zároveň čím jsou větší jeho vnitřní sociální rozpory. Pro posouzení šancí míru má proto eminentní význam vnitrosociální konsolidovanost obou supervelmocí. Nic nemůže podat přesvědčivější svědectví orientace současného amerického prezidenta na válku nebo alespoň na hrozbu válkou než jeho rozsáhlé suspendování nejružnějších sociálních programů dřívějších prezidentů (z nichž byl v té věci asi nejiniciativnější Johnson). Na druhé straně vždy znovu přicházejí vlny represí, postihující v Sovětském svazu zdaleka nikoliv jen malé skupinky „disidentů“, nýbrž celé sociální a národnostní či náboženské skupiny obyvatelstva, svědčí spolu s takovými intervencemi jako v Maďarsku 1956, Československu 1968, protahující se intervencí v Afghánistánu nebo v poslední době „vnitřní intervencí“ v Polsku o povážlivé nekonsolidovanosti s vážnými výbušnými momenty jak v samotné sovětské společnosti, tak v bloku socialistických zemí. Tyto záležitosti se musejí stát a provždy zůstat integrální součástí mírové politiky, již se bude zabývat každé společenství, hnutí a každý kongres, jež vezmou otázky míru vskutku vážně a nebudou chtít agitací a propagandou zakrývat jádro věci.

Cílem vybraných příkladů nebylo nic víc než poukázat na to, že otázky míru nelze redukovat na otázku pouhého odzbrojení (a dokonce už ne jenom v části světa) ani na otázku dočasného odsunutí počátku horkého konfliktu (ať už se sebehlasitěji mluví o „věčném“

míru). Skutečný mír představuje pro lidstvo úkol komplexní, jehož všechny složky je třeba nazvat pravým jménem. Přitom je zřejmé, jak laciné je třeba ve Spojených státech kritizovat sovětskou politiku nebo v zemích sovětského bloku politiku americkou. Skutečná váha mírových aktivit se může projevit jenom tam, kde je kritika zaměřena vyváženě na obě strany, tj. kde jejím předmětem je stejně tak vláda vlastní jako vlády zemí druhé strany rozděleného světa, dále tam, kde mírová hnutí nebudou zůstávat u zjednodušujících formulí a hesel, ale kde jejich stanoviska a zaměření budou opatřena o důkladné a všestranné analýzy jak mezinárodních vztahů a trendů celosvětové politiky, tak vnitřní společenské, politické, kulturní i duchovní a mravní situace v jednotlivých zemích, zejména však v těch, které svou vojenskou, hospodářskou a ideologickou mocí představují největší potenciální ohrožení skutečného, to jest nejen vnějšího, ale také vnitřního míru kterékoliv společnosti a kterékoliv země na této planetě. Lidstvo nebude žít ve skutečném míru, dokud se pronikavě nezmění povaha i těch posledních nespravedlivých, represivních režimů; je tomu tak proto, že mír v jedné části světa nemůže být bezpečný, je-li v jiné části světa narušen. Žijeme v době, kdy je možný pouze mír společný všem lidem na této zemi, společný pro všechno lidstvo. Každá nespravedlnost, každé utlačování, každé porušování práv a svobod jednotlivců a skupin je vážným nebezpečím pro mír a bezpečnost národů i sociálních skupin, i když žijí na docela jiném konci světa. Náš svět se stále víc stává jedním světem, ať si jej supervelmoci sebevíc chtějí mezi sebou rozdělit. Mír, kterého je dosaženo na účet nějaké země, nějakého národa, nějaké sociální skupiny či vrstvy nebo na účet nějaké části světa, je mírem jen zdánlivým, pouhou iluzí míru, nad kterou se mohou radovat jen lidé slepí anebo cynici. Chcete-li vědět, o jaký mír to či ono hnutí usiluje, zeptajte se, kdo za ten mír bude muset zaplatit a čím.

Skutečnost, že mírová hnutí mohutní a sílí, lze jen uvítat. Ale nejrozmanitější hnutí ve vlnách přicházejí a ve vlnách odcházejí. Trvalé výsledky nemohou mít žádné kampaně, ale jen dobře promyšlené programy, které nemusí být nikomu vnucovány, ale které mají svou přitažlivost založenou ve věci a nezávislou na efemérních masových sugescích a autosugescích. Míroví aktivisté se musí naučit moudře politicky a přímo státnicky myslet. Je to nutnost tím naléhavější, čím méně profesionálních politiků a státníků vysoké úrovně a kvalifikace dnes může najít uplatnění v současných režimech stejně tak Západu a Východu jako Severu a Jihu. (Zcela analogicky to ostatně platí i o tzv. „zelených“.) Nakonec se ukáže, že rozhodující není počet pochoduujících a demonstrujících svou vůli k míru, ale rozumné, racionální nápady, jak vyřešit těžkosti a rozpory tohoto světa. Je poměrně snadné účastnit se na Západě demonstrací neoficiálních mírových hnutí; v zemích sovětského bloku to je spojeno s určitým osobním rizikem, ale kromě jisté odvahy tu také není zapotřebí mnoha dalších předpokladů. Oč je však trvalá nouze, jsou nové myšlenky, nové projekty, které jsou vypracovány s natolik velkou fantazií, že mohou představovat dostatečně reálná řešení obtížných problémů. Demonstrace mohou v optimálním případě zabránit špatným politikům v uskutečnění některých nerozumných nebo až bláznivých kroků. Ale skutečným jádrem celé mírové problematiky je postupné prosazování větší sociální, politické, národnostní, náboženské, kulturní atd. spravedlnosti, což znamená především zabezpečování práv a svobod právě těm slabším. Nemůžeme rozumně očekávat, že velmoci a supervelmoci budou prosazovat větší spravedlnost právě vůči těm slabším. Právě tak jako smyslem zákonů je ochraňovat slabší před násilím ze strany silnějších, musí být také smyslem mírového úsilí zabránit velmocem a supervelmocem, aby diktovaly svou vůli ne tak mocným anebo docela

bezmocným a ovládly tak svět. Mírové hnutí, byť sebemocnější početně, nemůže v něčem takovém bránit vládám silou. Ale vlády také nevládnou <co?> jen pomocí násilí, ale vždycky se musejí opírat o nějaký, byť třeba jen mlčenlivý souhlas většiny svých obyvatel. Podniknou-li takové vlády zlé a nespravedlivé kroky ať už vůči části vlastní společnosti, nebo vůči jiným národům a zemím, jsou obvykle nuceny to přijatelně, tj. falešně interpretovat jak doma, tak ve světě. A právě tu je mimořádně účinnou zbraní pravdivé osvětlení, vržené na situaci. Nikoliv postavit jednu ideologii proti druhé, ale pravdu postavit proti kamufláži a lžím. Otázka míru je úzce spjata s otázkou pravdy. Bojovníci za mír – stejně tak jako bojovníci za lidská práva – se musí opírat především o pravdivé vidění věcí a teprve na druhém nebo na třetím místě o svůj počet, o svou masovost.

Co tedy vskutku chceme, když chceme mír? Není to nic samozřejmého, o čem by nebylo třeba přemýšlet a hovořit. Právě naopak: naším prvním úkolem je a bude si vyjasnit odpověď na tuto základní otázku. Byla by to základní chyba, kdybychom si oportunně chtěli přihrát svou politickou polévku na plápolajícím ohni masových protestů proti jadernému vyzbrojování Evropy, ať už její západní, nebo východní části. Principiální, na důkladné analýze a racionálních argumentech založený přístup z naší strany tu může být podstatnějším a účinnějším příspěvkem k zabezpečení budoucího míru než pouhá rezonance a přizpůsobení náladám, které jsou zajisté lidsky pochopitelné a věcně v mnohém oprávněné, ale které jsou příliš spjatý s emocemi a málo s promyšlením základních otázek. Potřebného konsenzu nedosáhneme bez otevřených a k jádru věci jdoucích rozhovorů, a to jak především mezi sebou navzájem, tak s přáteli mezi mírovými aktivisty z jiných zemí. Ujasníme-li si sami principy, jimiž se budeme řídit, pomůžeme tím nejenom budoucímu neoficiálnímu mírovému hnutí v naší zemi, ale do jisté míry i přátelům v zahraničí.

Únor 1983

Texty jsou míněny jako podklad pro rozhovory před berlínským i pražským mírovým setkáním.